

Karlo Bojčić*
Petra Šprem**

UDK 343.9(047)
DOI: <https://doi.org/10.25234/pv/24095>

PRIKAZ MEĐUNARODNE KONFERENCIJE: EUROCRIM 2022: 22. GODIŠNJA KONFERENCIJA EUROPSKOG UDRUŽENJA ZA KRIMINOLOGIJU, MALAGA, ŠPANJOLSKA, 21. – 24. RUJNA 2022.***

Nakon što su zbog globalne epidemije uzrokovane širenjem bolesti COVID-19 posljednje dvije konferencije održane u mrežnom izdanju, u rujnu 2022. godine španjolska Malaga bila je grad domaćin 22. godišnje konferencije Europskog udruženja za kriminologiju (European Society of Criminology). Službeni naziv ovogodišnje konferencije bio je „Izazovi i prilike u virtualno i fizički povezanoj Europi: potreba za kriminologijom (Challenges and opportunities in a virtually and physically connected Europe: The need for criminology).

Europsko udruženje za kriminologiju (ESC) osnovano je 2000. godine, a cilj je udruženja povezati stručnjake diljem Europe, koji su aktivno uključeni u istraživanje, podučavanje i/ili praksu u području kriminologije. Jedan od načina povezivanja godišnje je održavanje ESC-ovih konferencija u jednoj od europskih zemalja. U međuvremenu je ESC-ova konferencija nadišla granice europskog kontinenta te je privukla mnoge istraživače izvan njegovih granica. Tako su ove godine na njoj sudjelovali eminentni stručnjaci iz SAD-a, Brazila, Japana, Indonezije, Izraela i dr. Konferencija je privukla oko 1850 sudionika, što ju čini dosad najmasovnijom ESC-ovom konferencijom, a održano je oko 1500 izlaganja te su predstavljena 122 postera.

Konferencija je otvorena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Malagi pozdravnim govorom prof. dr. sc. Magdalene Martin Martinez, voditeljice doktorskog studija Sveučilišta u Malagi, koja je istaknula značaj konferencije kao prilike za ponovno uspostavljanje kontakata i raspravu o zajedničkim interesima prijavljenih sudionika. Zatim se okupljenima obratila prof. dr. sc. Anabel Cerezo Dominguez, predsjednica lokalnog organizacijskog odbora, koja je u pozdravnom govoru istaknula važnost kriminologije u suočavanju sa socijalnim i političkim izazovima migracije i komunikacijskih tehnologija. Zatim su pozdravne govore održali predsjednica ESC-a prof. dr. Catrien Bijleveld, dekan Pravnog fakulteta Sveučilišta u Malagi prof. dr. sc. Juan José Hinojosa Torralva te gradonačelnik Malage Francisco de la Torre Prados. Uslijedila su plenarna predavanja prof. dr. Catrien Bijleveld s temom Viktimizacija u Europi, prof. dr. Anabel Cerezo s temom Kriminologija u Španjolskoj: nove perspektive i izazovi te izv. prof. dr. sc. Caroline Fournet s temom Pokopajte mrtve, a ne istinu – identificiranje mrtvih i otkrivanje istine u kontekstu masovnog nasilja.

Drugog dana konferencije održano je svečano dodjeljivanje ESC-ovih nagrada. Nagradu za ESC-ovu mladu kriminologinju ponijela je izv. prof. dr. sc. Philippa Tomczak sa Sveučilišta u

* Karlo Bojčić, asistent na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Lorenza Jägerova 9, 31000 Osijek. E-adresa: kbojcc@ffos.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-8833>.

** Petra Šprem, asistent na projektu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, 10000 Zagreb. E-adresa: psprem@pravo.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4396-6887>.

Nottinghamu. Nagradu za najbolji znanstveni rad objavljen u časopisu *European Journal of Criminology* dobio je prof. dr. sc. Aleš Završnik sa Sveučilišta u Ljubljani za rad „Algorithmic justice: Algorithms and big data in criminal justice settings“. Nagradu za najbolju knjigu dobio je Sean Columb sa Sveučilišta u Liverpoolu za knjigu „Trading Life: Organ Trafficking, Illicit Networks, and Exploitation“.

Trećeg dana konferencije održana su dva panela u organizaciji ESC-ove radne grupe European Violence Monitor. U okviru tih dvaju panela devet članova istraživačke skupine projekta „Hrvatski monitor nasilja – istraživanje javnih oblika, uzroka i procesuiranja delinkventnog nasilja s fokusom na zaštiti posebno ranjivih skupina žrtava“ (Violence Research Lab) održalo je osam prezentacija. Fokus prvog panela bio je na nasilju u obitelji. Članovi istraživačke skupine govorili su o izazovima u kaznenom postupku u slučajevima nasilja u obitelji, poput kriterija za klasifikaciju nasilja u obitelji, instituta bračnog imuniteta koji se koristi u slučajevima nasilja u obitelji te novčane kazne kao sankcije za nasilje u obitelji. Posljednja prezentacija prvog panela govorila je o povezanosti medijskog nasilja i fizički agresivnog ponašanja djece. Drugi panel bio je posvećen tematiziranju fizičkog napada i ubojstva. Prva dva izlaganja pružila su sudskomedicinsku perspektivu ključnih pitanja u slučajevima utvrđivanja psihičke traume kao neprirodnog/nasilnog uzroka smrti u situacijama smrti izazvane stresom, te u slučajevima kada su motorna vozila poslužila kao oruđe fizičkog napada. Preostale dvije prezentacije pružile su novu kriminološku perspektivu za istraživanje nasilja, predstavile prve nalaze istraživanja Balkan Homicide Study te pružile uvid u tamnu brojku fizičkog nasilja.

Prvim panelom pod nazivom Violence Research Lab 1 predsjedala je voditeljica projekta Hrvatski monitor nasilja doc. dr. sc. Reana Bezić s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ona je ujedno i otvorila panel s prezentacijom o novčanoj kazni kao sankciji za obiteljsko nasilje i pitanjem koga se na taj način kažnjava. Bezić je u uvodnom dijelu izlaganja predstavila vrste i svrhu prekršajnopравnih sankcija za zaštitu od nasilja u obitelji, nakon čega je definirala nasilje u obitelji i navela njegove oblike te istaknula razliku između prekršajnog i kaznenog djela nasilja u obitelji. Nakon toga je predstavila raspon novčanih kazni kao sankcija za obiteljsko nasilje. Uslijedio je prikaz statističkih pokazatelja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba za kazneno djelo obiteljskog nasilja u razdoblju od 2016. do 2021. godine te grafički prikaz sankcija za kazneno i prekršajno djelo nasilja u obitelji u istom razdoblju. U zaključnom dijelu izlaganja, Bezić je istaknula kako negativne posljedice novčane kazne za obiteljsko nasilje ne osjećaju samo počinitelji, nego i njihove obitelji. Uz to, Bezić je istaknula kako nasilje ne može imati cijenu te da bi se umjesto novčanih kazni počiniteljima obiteljskog nasilja trebale izricati kazne rada za opće dobro.

Uslijedila je prezentacija Petre Šprem, asistentice s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na temu instituta bračnog imuniteta u slučajevima obiteljskog nasilja. Šprem je izlaganje započela osobnom pričom jednog tužitelja o njegovoj dilemi oko toga treba li odbaciti slučaj nasilja u obitelji na zahtjev žrtve/žene i mogućih posljedica do kojih njegova odluka može dovesti. Ova priča poslužila je kao uvod u temu, nakon koje su istaknuti izazovi u procesuiranju nasilja u obitelji poput nedostatka svjedoka i privilegije izuzetka od svjedočenja osobe koja je u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici s okrivljenikom. Kao razlog povlastice izuzetka navodi se očuvanje bračnog sklada, oslobađanje moralnog tereta sa žrtve i upitnost istinitosti njezinog iskaza. Šprem je kao razloge zbog kojih žrtve nasilja u obitelji ne žele svjedočiti navela strah za vlastitu sigurnost, nepovoljnu financijsku situaciju, kontrolu od strane optuženika, emoci-

onalno i neugodno iskustvo svjedočenja i sl. Nakon toga, P. Šprem je istaknula prednosti i nedostatke prisilnog svjedočenja te prikazala članak 285. Zakona o kaznenom postupku u kojem je navedeno tko je sve izuzet od obveze svjedočenja. Navela je kako je u razdoblju od 2016. do 2021. godine oko 30 % svih kaznenih prijava za obiteljsko nasilje u Hrvatskoj odbačeno zbog nedostatka dokaza. Izlaganje je završeno iznošenjem prijedloga kojima bi se moglo izbalansirati prednosti i nedostatke spomenutog instituta.

Treća tema propitivala je ulogu sreće u kaznenoj odgovornosti za nasilje u obitelji, a izlaganje je održala izv. prof. dr. sc. Lucija Sokanović s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu. U uvodnom dijelu izlaganja Sokanović je navela zakone koji reguliraju nasilje u obitelji, od Obiteljskog zakona do Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, nakon čega je istaknula kako se nasilje u obitelji u Hrvatskoj može okvalificirati kao kazneno djelo ili kao prekršaj. Uslijedio je prikaz glavnih čimbenika pri razgraničenju između nasilja u obitelji kao kaznenog djela i prekršaja, pri čemu su istaknuti kontinuitet i intenzitet nasilja. Sokanović je na kraju istaknula i druge čimbenike za razgraničenje poput prethodne osuđivanosti počinitelja ili alkoholiziranosti počinitelja, potencijalne površne ocjene policijskih službenika i strogih zakonskih odredbi.

Panel je završen prezentacijom o ulozi medija u razvoju fizički agresivnog ponašanja djece, koju je održao Karlo Bojčić, asistent Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Bojčić je u uvodnom dijelu izlaganja istaknuo kako se djeca smatraju posebno osjetljivom društvenom skupinom koja je u fazi izgradnje stavova te da u toj fazi mediji imaju presudnu ulogu u posredovanju društveno poželjnih životnih modela. Međutim, od svih tema vezanih uz djecu i medije najviše pozornosti uglavnom izaziva tema agresivnog ponašanja. Bojčić je zatim predstavio proturječne rezultate znanstvenih istraživanja u kojima je utvrđena pozitivna ili negativna povezanost između gledanja nasilja u medijima i fizički agresivnog ponašanja djece. Uslijedio je prikaz teorija kojima se pokušava objasniti odnos između medijskog nasilja i agresivnog ponašanja (teorija socijalnog učenja, teorija inhibicije teorija katarze i sl.), uz zaključak kako sve nabrojene teorije mogu biti prikladne za neke osobe, u nekim situacijama, u neko vrijeme. Izlaganje je završeno pričom o dvojici dječaka koji su, potaknuti gledanjem filma *The Deer Hunter*, igrali ruski rulet, pri čemu je jedan od njih smrtno stradao. Priča je poslužila kako bi se nasilje u medijima istaknulo kao rizičan čimbenik, ali i kako bi se istaknuo problem pre naglašavanja medija kao jedinog uzroka agresivnog ponašanja, što može dovesti do zanemarivanja ostalih rizičnih čimbenika povezanih s fizički agresivnim ponašanjem djece.

Drugi panel Violence Research Lab također je sadržavao ukupno četiri prezentacije. Sva četiri izlaganja tematizirala su fizičko nasilje te u okviru tog fenomena najpogibelniji oblik istog – ubojstvo. Zbog zahtjeva interdisciplinarnosti navedenog fenomena, pružen je uvid u kriminalističku, kaznenopravnu, pa i forenzičku perspektivu istog.

Prvo izlaganje održala je dr. sc. Marija Baković sa Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Izlagačica je pružila uvid u utvrđivanje „psihičke traume“ kao neprirodnog/nasilnog uzroka smrti u situacijama smrti izazvane stresom. Ovi slučajevi izazovni su za izradu sudsko-medicinskog vještačenja jer je uzročna veza u tim slučajevima najčešće nejasna, pa pitanje kaznene odgovornosti nije tako jasno kao u drugim slučajevima nasilja. Baković je naglasila kako dosadašnja istraživanja pokazuju da emocije mogu itekako utjecati na preuranjenu srčanu smrt, a tri najjače emocije povezane s iznenadnom srčanom smrću jesu ljutnja, strah i tjeskoba. No postavlja se pitanje na koji način izgraditi uzročno-posljedičnu vezu između takvih emocija i smrti, odnosno u kaznenopravnom smislu, kako u tim

slučajevima detektirati odgovornost počinitelja. Utvrđivanje čvrste veze, ističe Baković, između kaznenog djela i smrti žrtve koja nema/ima vrlo malo ozljeda od vitalnog je značaja za potencijalni kazneni progon, stoga je uloga sudskih vještaka ovdje iznimno važna. Baković je prikazala nekoliko primjera iz prakse u kojima je utvrđeno kako je smrt bila odgovor na emocionalni stres pojedinca čemu je prethodio verbalni konflikt s osobom koja je poslije proglašena odgovornom za kazneno djelo. Baković je zaključno navela kako čak 25 % smrti ostane neутvrđenog uzroka, 37 % njih se označi kao prirodna smrt, 37 % kao ubojstvo dok tek 1 % smrti bude označeno kao slučajnost/nesretan slučaj.

Iduće izlaganje održao je dr. sc. Davor Mayer, također sa Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Iz perspektive sudske medicine, Mayer je predstavio ključna pitanja u slučajevima kada je motorno vozilo poslužilo kao sredstvo fizičkog napada. Iako se ti slučajevi događaju u raznim kaznenim postupcima (od terorističkih napada do obiteljskog nasilja) i relativno su česti, još i dalje postoje izazovi s kojima se treba nositi kada ti slučajevi dođu na sud. Vrlo je vjerojatno da će svaki od tih slučajeva postati predmet kriminalističke obrade koja često uključuje i sudskomedicinsko vještačenje, navodi Mayer. U nekim državama napad vozilom kategorizira se na temelju posljedica: ako rezultira teškim tjelesnim ozljedama, protiv vozača se podnosi kaznena prijava, dok se za lakše posljedice, optužba svodi na prekršaj, objašnjava Mayer. Navodi kako postoje različiti kazneni okviri za ovaj oblik nasilja: dok neke države ne predviđaju zasebno kazneno djelo napada motornim vozilom, u drugim se zemljama taj oblik kažnjive radnje tretira kao posebno kazneno djelo. Zadatak je sudskih vještaka da usporede ozljede na žrtvi s tragovima, pri čemu, ističe, usko surađuju s prometnim vještacima. Osim toga, važna je brzina i vrsta udarca (prednji udar, bočni udar, stražnji udar, pregaženje) te se uvijek postavlja pitanje mogućnosti lošijeg ishoda o čemu će ovisiti pravna kvalifikacija djela (pri toj ocjeni, koristeći se opisna ocjena vjerojatnosti, a ne postoci). Mayer je kroz izlaganje predstavio niz stvarnih primjera i stručnih mišljenja iz vlastite arhive pokazujući niz okolnosti pod kojima su takvi događaji nastali (isključujući terorističke napade), kao i medicinsko-pravnu analizu njihovih posljedica.

Treće izlaganje održale su prof. dr. sc. Anna-Maria Getoš Kalac i Petra Šprem s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Autorice su ponudile novu perspektivu istraživanja nasilja i ukazale na ključne metodološke alate za hvatanje istinskog nasilja umjesto njegove normativne konceptualizacije i to kroz nalaze istraživanja Balkan Homicide Study koji se provodio pod vodstvom prof. Getoš Kalac. Getoš Kalac je uvodno istaknula važnost ove vrste istraživanja na području Balkana, u koje je krenula, kako navodi, potaknuta percepcijom o Balkanu kao nasilnoj regiji. U predmetnom istraživanju, navodi voditeljica, sudjelovalo je šest zemalja (Slovenija, Hrvatska, Mađarska, Rumunjska, Sjeverna Makedonija i Kosovo). Različitost u pravnim okvirima među navedenim zemljama, znatno otežava usporedbu fenomenološke slike nasilja, navodi Getoš Kalac, što je metodološki problem komparabilnosti podataka na međunarodnoj razini i rezultat je prevelikog oslanjanja na pravne definicije društvenih fenomena kojima se odlikuju sva *mainstream* istraživanja nasilja. Rezultate istraživanja je predstavila Šprem, no uvodno ističe kako je za potrebe istraživanja stvorena autentična klasifikacija nasilja koja će obuhvatiti kontekst i obilježje tog fenomena, a ne nužno njegovu normativnu konceptualizaciju. Nastavno na to, Šprem navodi kako je najčešći tip nasilja na Balkanu tzv. privatno nasilje, a najrjeđe je nasilje od strane policije, no upozorava kako valja imati na umu tamnu brojku nasilja kod određenih delikata (npr. obiteljsko nasilje). Prema motivu, nastavlja, gotovo polovina slučajeva nema jasnog motiva, što, ističe, ne treba čuditi jer je detektirati jedan motiv iznimno

teško. Da Balkan ima „problem“ s obiteljskim nasiljem, pokazuje i podatak navedenog istraživanja o tome kako je u čak 40,1 % slučajeva nasilje počinjeno među bliskim osobama (intimni partneri i srodnici). Smislenost prevencije nasilja kroz kazneni okvir, Šprem dovodi u pitanje, predstavljajući nalaz o tome kako se više od 40 % nasilja počini u afektu, dok je okrutno tek njih 1,5 %. Šprem je zaključno ukazala na mogućnosti daljnjih istraživanja nasilja koje bi trebalo proširiti na nesmrtonosno nasilje i kreirati instrument koji bi bio komparabilan i zahvatio realnost nasilja, a ne njegove pravne izraze.

Završna prezentacija panela bila je posvećena tematiziranju poznatog kriminološkog fenomenoma – „tamne brojke“ nasilja. Jedno od ključnih pitanja ovoga istraživanja jest pitanje zašto fizičko nasilje često ostaje neprijavljeno. Prezentaciju je održala dr. sc. Ruža Karlović s Policijske akademije u Zagrebu. Odmah na početku, Karlović je istaknula važnost istraživanja tamne brojke koja je znatno viša kod delinkventnog nasilja nego što je to slučaj kod imovinskih delikata. Navodi kako se kao jedan od najvažnijih razloga za neprijavlivanje nasilja u literaturi spominje strah od ponovljene viktimizacije. Karlović je prikazala rezultate istraživanja provedenog kroz intervjue sa službenicima socijalne skrbi, zdravstvenim djelatnicima te predstavnicima obrazovnog i sigurnosnog sektora s glavnim ciljem otkrivanja na koji način ovi sektori mogu pomoći u otkrivanju nasilja. U istraživanju je sudjelovao ukupno 21 ispitanik i mnogi od njih su kao primarni razlog neprijavlivanja nasilja unutar struke naveli strah od osвете počinitelja, a neki od njih, ističe Karlović, ni sami nemaju povjerenja u sustav kojega su dio. Karlović navodi, kako unatoč dobrim zakonima, smjernicama i uputama o postupanju, učinkovita implementacija izostaje te upravo potonje smatra glavnim problemom neprijavlivanja nasilja od strane stručnjaka. Zaključno, navodi Karlović, mnogi protokoli i smjernice o postupanju u stručnim službama navode kako se nasilje mora prijavljivati uz provjerene tvrdnje i dokaze o istom, što u praksi u znatnoj mjeri otežava odluku stručnjaka o prijavi.

ESC-ova konferencija još jedanput je dokazala kako je riječ o najvećoj i najvažnijoj europskoj kriminološkoj konferenciji današnjice. Transdisciplinarni pristup kriminološkim temama iznimno je važan, stoga je navedena konferencija uspjela izgraditi kvalitetnu europsku platformu za raspravljanje o najaktualnijim temama i predstavljanje novih istraživanja i projekata te povezivanje istraživača i znanstvenika, ne samo iz Europe, već iz cijelog svijeta.